

NJEMAČKI ELEMENTI U ZMAJEVOJ POEZIJI

JEVTO MILOVIĆ

Još god. 1878. Zmaj objavljuje u *Dečjem radovanju* svoju pjesmu *Nikad mira*, pored koje stavlja jednu zvjezdicu. Ta nam zvjezdica pokazuje da je pjesma ispjevana »po tuđoj zamisli«. I zaista ta pjesma nije sasvim originalna. Zmaj se za nju nadahnuo Pfeffelovom pričom u stihovima *Trasimund und sein Pudel*.

Evo Zmajeve pjesme u cijelosti:

Nikad mira*.¹

Što je mnogo, baš je mnogo,
Ja sam većem iznemog'o!
»Hajde, Mura, štap preskači!«
»Bacim piljak, — moraš naći!«
»Hajde, Mura, malo človi!«
»Hajde, Mura, zeca lovi!«
Odem kuda, gazda pita:
»Kud se Mura vazdan skital!«
Kad mu dodem, on me gruva:
»Šibe, Mura, pun si buva!«
Ako ćutim: »Zašt' ne laje?«
Ako lajem: »Šta je, šta je?!«
Danju zebem, il' se parim;
Noću moram da stražarim,
S mačkom moram da se svađam,

Decl moram da ugadam,
A kad dođe da se jede,
Svi za punom sofrom sede,
Tu se peva, tu se gosti, —
Muri bace dve-tri kosti!
Legnem malo da prodremam,
Jest', ni onda mira nemam;
Tu je trka od čeljadi,
Tu su muve, tu obadi;
Makar leg'o poleduške,
Makar leg'o potrbuške,
Sviraju m' oko njuške.
Ni za časak ne smem leći —
To je baš kereći!

Da bi se vidjela zavisnost Zmajeve pjesme od Pfefflove priče u stihovima, saopšticeemo ovdje i Pfeffelovu pjesmu:

Trasimund und sein Pudel.²

Der strenge Wildgraf Trasimund
Trieb manchen Spass mit seinem Hund.
Ein Pudel war's, den er auf türkisch plagte,
Indem er ihn oft stundenlang
Mit leerem Bauch itzt aufzuwarten zwang,
Itzt über einen Stock, itzt in das Wasser jagte;
Und wenn er endl'ch matt und krank
Zu seinen Füßen niedersank,

¹ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, priredio Jaša M. Prodanović, Beograd, 1935, knj. XII, str. 160.

² Gottl. Conr. Pfeffel, *Fabeln und poetische Erzählungen*, herausgegeben von H. Hauff, Stuttgart und Tübingen, 1861, Bd. II, str. 66.

Zu murren oder gar sich zu verkriechen wagte,
 So ward er aus dem Todesschlaf
 Mit hundert Prügeln auferwecket.
 Einst hatte der erlauchte Graf
 Das fromme Thier bis auf das Blut genecket;
 Da schluchzte Fräulein Adelgund,
 Zu edel und zu sanft, des Henkers Kind zu heissen:
 »Ach, Vater, schlagt den armen Hund
 Doch nicht so hart! Er wird Euch wohl noch beissen.« —
 »Mich beissen? dummes Ding!« versetzte Trasimund.
 »Ha, damit hat es gute Wege!
 Was gilt's, er denkt nicht mehr an die empfangnen Schläge?
 Sieh nur!« Hier spuckt er aus. In vollem Lauf
 Macht sich der Hund herbei und leckt den Speichel auf.

Ihr Völker! wollt ihr nicht, dass euch die Fürsten zwingen,
 Bald über ihren Stock, bald in die Flut zu springen,
 So spiegelt euch an diesem armen Wicht
 Und lecket ihren Speichel nicht.

Sličnosti su između pjesme *Nikad mira* i priče u stihovima *Trasimund und sein Pudel* u osnovi i u nekim pojedinostima.

Pas Mura iz pjesme *Nikad mira* sasvim je nezadovoljan svojim životom. Pun gnjeva i srdžbe, on nam priča jednostavnim, ali živim i glatkim stihovima šta sve mora raditi kod svoga okrutnog gazde. Čas mora štap preskakati, čas bačeni kamen tražiti, čas človiti, čas zeca loviti. Pođe li kuđ, gazda ga nemilosrdno bije. Ako čuti, pitaju ga zašto ne laje; ako pak laje, ispituje se šta je. Mura nema svoje kućice; živi pod vedrim nebom. Ako je napolju hladnoća, onda on zebe; ako vlada velika vrućina, onda izgorje. Noću mora stražariti, s mačkom se mora svadati, a djeci ugadati. Slaba mu je i hrana: kad se jede, dobija po dvije-tri kosti. Ako legne da malo prodrijema, ni onda mira nema: ukućani jure po kući tamo amo, muve i obadi mu oko glave zuje. Najzad Mura uvida da je to zaista »pasji život«.

Strogi grof Trasimund iz pjesme *Trasimund und sein Pudel* svirepo postupa sa svojim psetom. Okrutno s njim »zbija šalu«, muči ga »na turski način«: jedno pseto mora, s praznim stomakom, satima stajati na zadnjim nogama i dvoriti Trasimunda; čas mora štap preskakati, a čas u vodu skakati; i kad malakše ili oboli, skljojaka se pored Trasimundovih nogu; čim zamumla ili se sakrije, Trasimund ga budi iz mrtva sna i tuče do iznemoglosti. Trasimund ima kćer Adelgund. Ona je sušta suprotnost svome ocu. Veoma je plemenita i blaga. I ime Adelgund joj to kaže. Jednom prilikom Trasimund muči u njenoj prisutnosti svoje pseto. Adelgund uzdiše, negoduje i ocu savjetuje da dalje ne bije pseto, jer ga ono može ugristi. Trasimund zna dobro da ga pseto neće ujesti, ali da bi se i Adelgund u to uvjerila, on pljuje na zemlju. Odmah pseto skače i polžiže njegovu pljuvačku.

Na kraju pjesme sam pjesnik uzima riječ. On se obraća narodima u Njemačkoj i savjetuje im da ne ližu pljuvačku svojih knezova jer će ih knezovi primorati da skaču čas u bujicu, a čas preko njihova štapa:

Ihr Völker! wollt ihr nicht, dass euch die Fürsten zwingen,
Bald über ihren Stock, bald in die Flut zu springen
So spiegelt euch an diesem armen Wicht
Und lecket ihren Speichel nicht.

Iako je Zmaj dobio podstrek od Pfeffela za svoju pjesmu, ipak je on, zahvaljujući svome velikom talentu, tako reći, zametnuo trag svojoj pozajmici iz njemačke pjesme i njegova se pjesma može smatrati kao polu-original.

Sam naslov »Nikad mira« potpuno je u skladu sa sadržajem Zmajeve pjesme. Život je psa Mure sav u pokretu i užurbanosti. S kraja na kraj pjesme osjeća se topot Murine jurnjave. I ritam je same pjesme podešen toj trci:

»Hajde, Mura, štap preskači!«
»Bacim piljak, — moraš naći!«
»Hajde, Mura, malo človi!«
»Hajde, Mura, zeca lovi!«

Sve Murine radnje izviru jedna iz druge, jedna slika upotpunjuje drugu, a sve se one slivaju u jednu cjelinu koja nam prikazuje Murin »pasji život«, koji ga je ponukao na buntovne riječi. Kroz čitavu se pjesmu provlači nečovječno zlostavljanje psa. Sva je prožeta primjesom tuđe. Tužan osjećaj nas zapljuskuje iz svakoga njena stiha. Ona se odlikuje neposrednom Murinom ispoviješću. U njoj nema ničega usiljenog. Sve je vješto podešeno Murinu pričanju. Osim nekoliko zapovjednih i upitnih rečenica sve je izraženo u prvom licu jednine: to sam Mura opisuje jednostavnim govorom svoje doživljaje.

Kad čovjek baci pogled na Zmajevu pjesmu, dobija dojam da ima pred sobom pravu našu narodnu žensku pjesmu u osmercu s odmorom poslije četvrtog sloga. Zmaj ovdje slaže proste narodne riječi u glatke i tečne stihove. On našim jednostavnim izrazima, koji su se »izlinjali« čestom upotrebom, vraća svježinu i s njih skida »prašinu starine«, jer ih upotrebljava »u običnom značenju, a ne kao pjesničke ukrase«.

God. 1882. pojavljuje se u *Nevenu* Zmajev prepjev *Lakounna štuka*. Ispod naslova te pjesme nalazi se primjedba »Od Pfeffela«. Taj Zmajev prepjev nastao je pod utjecajem Pfeffelove pjesme *Die Klugheit*. U *Nevenu* se štampa 1882. i Zmajeva pjesma *Pera i njegov Karo*. Iako Zmaj nigdje ne kaže da je tu pjesmu ispjevao »po tuđoj zamisli«, ipak ga je Pfeffel i za tu pjesmu nadahnuo. Pfeffelova priča u stihovima *Trasimund und sein Pudel* izvršila je jak utjecaj na pjesmu *Pera i njegov Karo*.

To se jasno vidi kad se pjesme uporede:

Pero i njegov Karo.³

Verni Karo nema mira,
Po vas dan ga egzercira
Gospodar.

Bičem maše, grdi, psuje,
I tako mu komanduje
Svaki dan.

Posle razne muke mnoge
Karo mora na dve noge
Stajat prav.

Baćen rubac mora naći
Dignut prutić hajd' preskači!
A sad laj!

Pokrije mu glavu kapom,
A on mora brojati šapom
Kol'ko je star.

Zatim mora opet stati
I na nosu podržati
Zalogaj.

Donde ne sme da se mikne,
Dok mu Pera ne dovikne:
Karo, ham!

Šta će sada? Još ne susta,
Već mu meće bič u usta:
Drži to!

Upregne ga u kolica:
Sad si konjice lastavica.
Vuci de!

Pero, Pero, huljo mala,
Ne valja ti takva šala
S psetom tim.

Što je mnogo, to je mnogo,
Sad bi većem prestat mog'o.
Pa me čuj:

Ko god druge kinjit voli,
Dočekaće sam što boli
Makar kad.

Sadržaj pjesme *Pero i njegov Karo* i priče u stihovima *Trasimund und sein Pudel* u osnovi je isti. U objema pjesmama prikazan je teški život psa koji boravi kod gazde bez čovječanskog osjećanja prema domaćim životinjama.

Psa Kara iz Zmajeve pjesme zadesila je teška sudbina: Pero ga uvjezbava čitav dan, maše na nj bičem, grdi ga, psuje, svaki mu dan zapovijeda. Nakon pretrpjelih raznih muka Karo mora stajati na dvjema nogama prav, bačenu maramicu tražiti, podignuti prutić preskakati, lajati, žmure brojati šapom koliko ima godina, trčati, naglo se zaustavljati, na nosu držati zalogaj. Ne smije se s mjesta maknuti dok mu Pero ne naredi. Štaviše mora i kolica vući.

Na kraju pjesme javlja se sam pjesnik. Njemu se ne dopada Perovo grubo ponašanje prema Karu i traži da prestane s »takvom šalom« sa psom:

Pero, Pero, huljo mala,
Ne valja ti takva šala
S psetom tim.

Što je mnogo, to je mnogo,
Sad bi većem prestat mog'o.
Pa me čuj:

Ko god druge kinjit voli,
Dočekaće sam što boli
Makar kad.

³ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd, 1933, knj. V, str. 131.

Zmajeva pjesma *Pero i njegov Karo* nije na visini. Ona je prosto »nabačena« i »preko koljena« rađena. Ali je važna za proces stvaranja kod Zmaja, jer u njoj sretamo mnoge elemente iz njegove pjesme *Nikad mira*, koja je štampana god. 1878.

Prvi stih iz pjesme *Pero i njegov Karo*: »Verni Karo nema mira« jasno opominje na naslov pjesme *Nikad mira*. Stihovi iz pjesme *Pero i njegov Karo*:

Baćen rubac mora naći
Dignut prutić hajd' preskači!

nijesu ništa drugo do prekrejani stihovi iz pjesme *Nikad mira*:

»Hajde, Mura, štap preskači!«
»Bacim piljak, — moraš nać!«

Stihovi iz pjesme *Pero i njegov Karo*:

Što je mnogo, to je mnogo,
Sad bi većem prestat mog'o

pozajmljeni su iz pjesme *Nikad mira*:

Što je mnogo, baš je mnogo,
Ja sam većem iznemog'o!

Nije to prvi put da Zmaj preraduje tuđu pjesmu dva puta. Još ima takvih pojava kod njega. God. 1884. on objavljuje u humoristično-satiričnom listu *Starmali* svoj prepjev s njemačkog *Nebalada* (po »Fl. Bl.«). Ta je pjesma prerada Smadekove njemačke pjesme *Keine Liebesgeschichte* (*Keine Ballade*) koja se pojavila u njemačkom listu *Fliegende Blätter* god. 1884. To se jasno vidi kad se pjesme uporede:

*Nebalada*⁴
(Po »Fl. Bl.«)

Nije bila zora rujna
Majskim dahom zadahnula;
Nije bilo cvetna vrta,
Ni klupice ukraj puta.
Niko nije doš'o amo
Da miriše cveće milo. —
Pa ni momče ni devojče
(Što bi tako lepo bilo).
Nije bilo što se ište,
Da zaigra srce živo,
Nije bilo brsna luga,
Gde bi slavuj priželjkiv'o.
Niko nije doviriv'o
Kako drkću grudi dvoje;

Niko nije prisluškv'o;
»Ja te ljubim, zlato moje!«
Nikom nije na um palo
Da u sreću pelen sadi,
Ni't' se našlo zlobnih duša
Da rastave dvoje mladi!
Ničê lice nije svelo,
Ničê oko suza lilo, —
— Jer se nije ništ' počelo,
Pak se nije ni svršilo.
(Ako bude tako štogod,
Romantikom provejano,
Ne brinite se dobri ljudi,
Neće ostat nespevano).

⁴ *Sabranu dela Zmaja Jovana Jovanovića*, knj. XII, str. 116.

Keine Liebesgeschichte⁵

(Keine Ballade)

Es war kein schöner, grüner Hain,
Es war kein heller Mondenschein,
War keine holde Frühlingszeit,
Kein Ritter war und keine Maid.

Er gab ihr keinen Kuss, o Glück,
Sie gab ihm keinen Kuss zurück,
Es sang auch keine Nachtigall
Kein Lied mit wonnig-süßem Schall.

Kein Nebenbuhler schlich heran,
Er hatte keinen schwarzen Plan,
Kein Dolch blitzt auf — so spitz und blank,
Kein Ritter todt zu Boden sank.

Kein Mägdlein starb aus Gram darum,
Kein Nebenbuhler bracht' sich um,
Aus Mitleid kräht kein Rabenpaar,
Weil überhaupt ja gar Nichts war.

M. Smadek

U Zmajevu prepjevu *Nebalada* nije bilo rujne zore, ni majskog daha, ni cvijetnog vrta, ni klupice pokraj puta; niko nije dolazio da miriše milo cvijeće, ni momak, ni djevojka; tu nije bilo ni brsna luga gdje bi slavuj priželjkivao; niko se nije šunjavao da osluškuje dvoje zaljubljenih; nikome nije palo na pamet da u sreću pelen sadi; nije se našlo ni zlobnih duša koje bi rastavile dvoje mladih; ničije srce nije svelo, niti je ičije oko suze lilo, jer se tu nije ništa započelo, pa se nije ništa ni svršilo.

U njemačkoj pjesmi *Keine Liebesgeschichte (Keine Ballade)* isto nije bilo lijepa zelena gaja, ni svijetle mjesečine, ni ubava proljeća, ni viteza, ni djevojke, ni poljubaca, ni slavujevih pjesama; nije se prikradao suparnik, niti je kovao strašni plan; nije zasijao nož iz potaje; ni jedan vitez nije pao mrtav na tle; ni djevojka nije presvisla od jada, niti se suparnik ubio; iz sažaljenja ni jedan gavran nije zagraktao, jer uopšte nije ništa ni bilo.

Iako njemačka pjesma i Zmajev prepjev ustvari ne obrađuju nikakvu temu, ipak predmeti iz prirode i život u njoj koji se tu spominju stvaraju u nama romantično raspoloženje.

Ako pak uporedimo Zmajev prepjev i njemački original, vidjećemo da oni počivaju na jednom te istom motivu. Ali se u njima uočavaju i znatne razlike. Prepjev je mnogo duži od originala. Zmaj je uveliko razradio original, svaku strofu svoga prepjeva veoma pažljivo nazvao, slike postupno izložio, sve prosto i jednostavno saopštio i na narodnu okrenuo i na original svoju ideju nakalemio:

⁵ *Fliegende Blätter*, 1884, München, Bd. LXXX, Nr. 2006–2031, str. 85.

Ako bude tako što god,
Romantikom provejano,
Ne brin'te se dobri ljudi,
Neće ostat nespevano.

God. 1885. pojavljuje se u *Starmalom* Zmajeva pjesma *Pesma bez teme*. Ta je pjesma nastala pod uplivom gore navedene njemačke pjesme Smadekove:

Pesma bez teme⁶

Nit' su ruže mirisale
Orošene svezom rosom,
Nit' se slavuj natpeva' o
Sa umilnom pticom kosom.

Nit' se bleđi mesec krijo,
Crveneo i bledeo,
Nit' je žubor potočiću
Po kamenju žuborio.

Nit' je kiša i mećava
Zavejala staze puta,
Nit' se naš' o kakav putnik
U šumama da zaluta.

Nit' je pastir uz frulicu
Izvijao pesme male.
Nit' se razbi lađa kakva
O pučine i o vale.

Nit' se dvoje zaljubljenih
Zaklinjali i jadali,
Nit' je kakav ljubomornik
Stisn'o desnom nožić mali.

Nit' je — e pa šta je bilo?
Da l' je java, il' sam snev'o:
Našli majku s čedom mrtvu
— Pa ko bi još o tom pev'o?!

Zmajeva pjesma *Pesma bez teme* izraz je novog doživljaja. U nju su utkane, kao i u njemačku pjesmu *Keine Liebesgeschichte* (*Keine Ballade*), mnoge stare romantične crte, a to je odgovaralo dobu kad je pjesma nastala. Tu se spominju: mirisava ruža, svježja rosa, slavuj, kos, blijedi mjesec, žubor potočića, kiša, mećava, putnik, šume, pastir, frula, lađa, pučina, valovi, dvoje zaljubljenih, ljubomornik, nož. Na kraju je pjesme socijalna nota:

»Nit, je — e pa šta je bilo?
Da l' je java, il' sam snev'o:
Našli majku s čedom mrtvu
— Pa ko bi još o tom pev'o?!«

Smadekova njemačka pjesma počinje ovako:

»*Es war kein schöner, grüner Hain,
Es war kein heller Mondenschein,
War keine holde Frühlingszeit,
Kein Ritter war und keine Maid*«.

Odrečna riječ »kein« provlači se kroz cijelu pjesmu.

I u Zmajevu prepjevju *Nebalada* ponavljaju se riječi: »Nije bilo«, »Niko nije« i »Nit' se«:

⁶ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd, 1933, knj. III, str. 17.

»Nije bila zora rujna...
 Nije bilo cvetna vrta...
 Niko nije doš'o amo...
 Niko nije doviriv'o...
 Niko nije prisluš'iv'o...
 Nit' se našlo zlobnih duša...«

Sva je Zmajeva *Pesma bez teme* tako reći izatkana od stihova koji počinju odrečnom riječju »Nit'«:

»Nit' su ruže mirisale...
 Nit' se slavuj natpevav'c...
 Nit' se bleđi mesec krio...
 Nit' je žubor potočiću...
 Nit' je kiša i mećava
 Nit' se naš'o kakav putnik...
 Nit' je pastir uz frulieu...
 Nit' se razbi lađa kakva...
 Nit' se dvoje zaljubljenih
 Nit' je kakav ljubomornik...«

Nije rijedak slučaj da se Zmaj inspirisao jednom jedinom riječju iz neke tuđe pjesme i da je na osnovu nje stvorio jednu sasvim novu pjesmu.

Zmaj prepjeva 1878. Freiligrathovu pjesmu *Requiescat* i objavljuje je iste godine u *Straži* pod naslovom *Čast im (Iz Frajligrata)*.

Evo nekoliko stihova iz Freiligrathove pjesme:⁷

Wer den wucht'gen Hammer schwingt;
 Wer im Felde mäht die Ähren;
 Wer in's Mark der Erde dringt,
 Weib und Kinder zu ernähren;
 Wer stroman den Nachen zieht;
 Wer bei Woll' und Werg und Flachse
 Hinter' Webstuhl sich müht,
 Dass sein blonder Junge wachse: —

Jedem Ehre, jedem Preis!
 Ehre jeder Hand voll Schwielen!
 Ehre jedem Tropfen Schweiß
 Der in Hütten fällt und Mühlen!
 Ehre jeder nassen Stirn
 Hinter'm Pfluge! — doch auch Dessen,
 Der mit Schädel und mit Hirn
 Hungernd pflügt, sei nicht vergessen! ...

Ruhm und Ehre jedem Fleiss!
 Ehre jeder Hand voll Schwielen!
 Ehre jedem Tropfen Schweiß,
 Der in Hütten fällt und Mühlen!
 Ehre jeder nassen Stirn
 Hinter'm Pfluge! ...

⁷ Ferdinand Freiligrath, *Neuere politische und soziale Gedichte*, Köln, 1849, str. 15.

Ti stihovi glase u Zmajevu prepjevu:⁸

Onom koj' se plugom mori,
Onom koj' se usred znoja
S vali hrve, s vetrom bori,
Da zahrani čeda svoja,
Onom koji teret nosi,
Koj' pod zemljom kopa rude,
Onom koji njivu kosi,
Da nam svima dobro bude. —

Onom koji snažnom rukom
Maljem bije usred dima,
Koji živi svojom mukom, —
Čast i slava njima svima!
I u mlinu i kod stroja

Iz kog vrela para kulja,
Čast im svakoj kapi znoja,
— Svakoj ruci punoj žulja!

Čast oraču i kopaču...
Čast i njemu sirotanu,
Koji glavom svojom radi...
Čast i njemu gde god bio,
Koji širi duh i mis'o...
Čast oraču i kopaču,
I njihovom pomoćniku,
I zidaru i kovaču, —
I svakome trudeniku!...

Upadljivo je u Freiligrathovoj pjesmi ponavljanje riječi »Ehre«:

Jedem *Ehre*, jedem *Preis*!
Ehre jeder Hand voll *Schwielen*!
Ehre jedem Tropfen *Schweiss*...
Ehre jeder nassen *Stirn*...
Ruhm und *Ehre* jedem *Fleiss*!...

I u Zmajevu prepjevu ponavlja se riječ »čast«:

Čast i slava njima svima!...
Čast im svakoj kapi znoja,
Čast oraču i kopaču...
Čast i njemu sirotanu...
Čast i njemu gde god bio...

U kalendaru *Orlu* objavljuje Zmaj 1890. svoju pjesmu *Slava im* koja je postala pod utjecajem Freiligrathovih stihova:

Ehre jeder Hand voll *Schwielen*!
Ehre jedem Tropfen *Schweiss*...

Neka budu ovdje navedene nekolike strofe iz Zmajeve pjesme:⁹

Slava ovom živom plamu
U grudima naših deda,
O kojem nam guslar slepi
Suze lijuć' prišoveda!

Slava hrabrim viteziima,
Uzorima za junake,
Kojih: duše danas glede
Na srbinstvo kroz oblake!

Slava onoj svetoj krvi
Što se prosu na Kosovu,
Što ne može preživeti
Da se Srbi robljem zovu!

Slava onom svetom groblju,
Nad kim nebo zvezde trese,
Koje nas je pet vekova
Sokolilo: Ne dajte se!

Slava starom Knez-Lazaru,
Čija kruna s glavom pade,
Al' ostavi rodu svome
Najkrepčije svoje nade!

Slava onoj smrtnoj mucii,
Što i danas nama kliče:
Srpska majka rađala je
I rađaće Obilice!...

⁸ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd, 1935, knj. XI, str. 321.

⁹ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd, 1933, knj. II, str. 97.

G. 1863. preprijeva Zmaj romantičnu poemu *Demon* od Mihaila Ljermontova. Poznata je po snažnom lirskom izlivu Demonova zakletva Tamari.¹⁰

»Kljanus' ja pervym dnjom tvoren'ja,
Kljanus' ego poslednim dnjom,
Kljanus' pozorom prestuplen'ja
I večnoj pravdy toržestvom,
Kljanus' paden'ja gor'koj mukoj...«

Ti Ljermontovljevi stihovi velikog pjesničkog nadahnuća sasvim su blijedi u Zmajevu prepjevu.¹¹

*Kunem ti se zorom ranom,
Prvenčetom božja stvora,
I mezimcem zadnjim danom,
Što po redu doći mora;
I tako mi večne pravde,
Gorke muke očajnika,
I sastanka s tobom sade,
I rastanka od tvog lika;
Kunem ti se očnjim vidom,
Kunem ti se greha stidom,*

*I večnosti sivim plaštom,
I pobjede kratkom maštom;
I tako mi sviju besa,
I tako mi pakla, raja,
I gromova sa nebesa,
I anđelskog uzdisaja;
Kunem ti se mukom svojom,
I slađanim tvojim glasom,
Kunem prvom suzom tvojom...*

Riječ »kljanus'«, koju Demon često upotrebljava u svojoj zakletvi Tamari, podstiče Zmaja da 1883. ispjeva svoju pjesmu *Opet jednoj curi*.¹²

*Kunem ti se crnom noći
Punom strave i milina,
Kunem ti se onom moći
Koja drma sa visina;
I tako mi tvog helila
Što ti s prsta lice diči;
I tako mi tvog jezika*

*Što je brži nego ići.
I tako mi moje brade,
I sestrice tvoje male.
Kunem ti se svojom metom
Kuju želim da ostvarim;
Kunem ti se celim svetom
Da — za tebe — ništ' ne marim.*

Svoju pjesmu naš pjesnik završava romantičnom ironijom koju je primio od Heinricha Heinea.

U vezi s pjesničkim procesom stvaranja interesantno je ovdje navesti Zmajevu izjavu Maksimoviću.¹³ »Kako on, čitajući tuđ dobar pesnički proizvod, dobija podsticaja i gradiva za stvaranje svojih proizvoda koji ni građom, ni oblikom ne moraju stojati u vezi sa knjigom koju čita«.

God. 1880. objavljuje Zmaj svoje prepjeve *Majska zora (od Rajnika)* i *Magarac i frula (po Rajniku)*. *Majska zora* je prepjev pjesme Roberta Reinicka *Heraus!*, a *Magarac i frula* prerada Reinickove pjesme *Der musikalische Esel*. God. 1888. pojavljuje se Zmajev prepjev

¹⁰ M. J. Ljermontov, *Izbrannye proizvedenija*, Moskva, 1957, str. 374.

¹¹ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd, 1935, knj. XIV, str. 111.

¹² *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd, 1933, knj. I, str. 223.

¹³ J. Maksimović, »Zmajeva lektira«, *Srpski književni glasnik*, Beograd, 1906, knj. II, str. 201.

Dete i jabuka (po nemačkom). To je prepjev Reinickove pjesme *Vom schlafenden Apfel*. God. 1903/1904. Zmaj prevodi Reinickovu pjesmu *Das Dorf* i objavljuje je pod naslovom *Na selu*, sa primjedbom »po nemačkom«. U *Nevenu* se štampa 1904/1905. Zmajeva pjesma *Velika tajna* bez ikakve primjedbe iz koje bi se vidjelo da je ta pjesma stranoga porijekla. Ta pjesma je pak slobodna prerada Reinickove pjesme *Grosses Geheimnis*. List *Neven* donosi 1905/1906. Zmajevu pjesmu *Kod uljanika*. I pored te pjesme nema nikakve oznake koja bi nas upozoravala na neki strani izvor. Pjesma *Kod uljanika* prepjev je Reinickove pjesme *Das Bienenhaus*. I Zmajeva pjesma *Iskušenje*, koja je štampana 1905/1906. i pored koje stoji jedna zvjezdica, slobodna je prerada Reinickove pjesme *Versuchung*. Ispod naslova Zmajeve pjesme *Lep cvet* iz 1905/1906. nalazi se primjedba »po Geteu«. Ta pjesma je prepjev Reinickove pjesme *Schön Blümlein*. I Zmajeva pripovijetka *Oblak*, pored koje nema nikakve oznake, prijevod je Reinickove priče *Die Wolke*. Reinick je inspirisao Zmaja još za dvije pjesme. Zmajev dućić *Ala je lep ovaj svet* postao je pod uplivom prvoga dijela Reinickove pjesme *Nur nicht verzagt*, a Zmajeva pjesma *Mačka*, pored koje se nalazi jedna zvjezdica, nastala je pod utjecajem Reinickove pjesme *Der Affe*.

Na sve ovo smo već upozorili u svojoj raspravi *Deutsche Elemente in Jovan Jovanovičs Dichtung* i u svome članku *Još neki Zmajevi prepjevi s njemačkog*, koji se pojavio u *Prilozima za književnost, jezik, istoriju i folklor*, Beograd, 1959, sv. 3-4, str. 278 do 289. Zato se ne bismo htjeli na tome dugo zadržavati. Ovdje želimo samo da pokažemo da se Zmaj još za jednu svoju pjesmu nadahnuo Reinickovom poezijom. To je poznata dječja pjesma *Zimska pesma*, pored koje stoji jedna zvjezdica. To je dokaz da je ispjevana »po tuđoj zamisli«. Ona zaista nije sasvim originalna. Reinickova priča u prozi *Winter* bila je Zmajev uzor. Sličnost između Zmajeve pjesme i Reinickove priče očita je na prvi pogled:

Zimska pesma¹⁴

Zima, zima, — e, pa šta je,
Ako j' zima, nije lav!
Zima, zima, — pa neka je,
Ne boji se ko je zdrav!

Hajd' napolje momak ko je,
Tamo veje krupan sneg,
Vi'š en' onde navej'o je
Čitav bedem, čitav breg.

A šta može zima meni,
Šta mi može, šta mi sme?!
Nek mi nosić pocrveni,
Eto to je, to je sve!

Seka Zorka, nemoj stati,
Tvoj nek bude prvi red;
Sad ćemo se zagrijati, —
Čučni samo na taj led!

Gle sad žive železnice, —
To je trka, to je let!
Zbogom ptice krilatice,
Naš je sada ceo svet!

Iz nosa nam para liže,
— Hajd' u goste ko je zvan! —
A Campa nas jedva stiže, —
Tika-taka »ajzliban«!

¹⁴ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, knj. XII, str. 157.

*Winter.*¹⁵

Wie haben wir den Winter doch gefürchtet, als ob er selber ein Knecht Ruprecht wär'!

's ist wahr, mitunter zieht er auch Gesichter und brummt und macht Spektakel, heult ums Haus, verschüttet Weg und Steg mit Schnee, dass man nicht weiss wohin und fast im Wald verirrt. Und was der Frost betrifft, da ist er Meister: wen er nicht leiden kann, dem macht aus Bosheit er rote Nasen und verfromte Füße. Es ist schon arg, doch ist es einmal so.

Wie aber der Knecht Ruprecht braven Kindern, die sich nicht fürchten und die Spass verstehn, auch Freude bringt, so tut's der Winter auch. An klaren Tagen, wann der Teich von Eis und alle Felder weiss bedeckt von Schnee, was ist das eine Lust dann, Schlittschuhlaufen und Schlittenfahren und den Schneemann bau'n! Und an den schönen langen Abenden, wie liest man da so still' beim Lampenschimmer und klebt in Pappe, schnitzt sich allerlei! Und kommt zuletzt der Weihnachtsabend her mit seinem Markt, mit Buden und Laternen, da möcht' man, dass es immer Winter bliebe. Das ist ein Fest, wenn die Bescherung fertig! Der Vater klingelt, und wir Kinder alle, eins nach dem andern, treten in die Stube, und vor uns glänzt der Baum mit seinen Lichtern. Das ist ein Fest! Ach, wär' es nur erst da!

U Zmajevoj *Zimskoj pesmi* radi se o djetetu. Ono živo i neposredno govori o zimi. Iz njegovih usta doznajemo da je zima u punom jeku. Veliki je snijeg napadao. Mjestimično je čitav brijeg navejao. Ali se dijete zime ne plaši. Ono je zdravo, bezbrižno i čilo. Ono zove svoje drugove da dođu da se s njim igraju. Samo sebe pita šta mu može zima, šta mu ona smije. Nosić mu može pocrvenjeti. I to je sve. Rađa se kod njega želja da se kliza po ledu. Svoju sestru Zorku moli da mu pravi društvo, naređuje joj da samo čučne na leđ i da se ne zaustavlja, a potom juri s njom kao željeznica. Za njima trči njihov vjerni i nerazdvojni prijatelj pas Kampa, ali ih jedva stiže. Radosti nema kraja. U daljini odjekuje onomatopoejsko »tika-taka«.

I u Reinickovoj priči *Winter* riječ je o dječjim zimskim radostima. Zima zna da bude ponekad oštra. Tada stvara veliku buku, »urla oko kuće«, snijeg zavejava staze i putove. Ponekad se ne može naći put u šumi i lako se zaluta. Mraz je pravi vještak. Koga on ne voli, prema tome je pakostan. Tome na mrazu i nos pocrveni i noge mu se smrznu. Čiča Muša donosi radost dobroj djeci koja se ne plaše zime i koja znaju za šalu. Isto to radi i zima. Kad su dani vedri, kad je ribnjak zaleđen i kad su sva polja pokrivena snijegom, onda se djeca mnogo vesele. Tu je klizanje po ledu, vožnja na sankama. Tu se pravi Sneško Belić. Za vrijeme lijepih dugih zimskih večeri djeca čitaju pri svjetlosti lampe, povezuju razne stvari u debelu hartiju i koješta urezuju u drvetu. A kad najzad dođe Badnje večer sa sajmom, s vašarskim dućanima i fenjerima, onda djeca požele da zima vječno traje. Prava je svečanost kađ se dijele božićnji pokloni. Otac zazvoni, a sva

¹⁵ Robert Reinick, *Lieder, Märchen u. Geschichten*, Eine Auswahl für die Jugend, Verlag des Volksbildungsvereins zu Wiesbaden, Wiesbaden, str. 36.

djeca, jedno za drugim, idu k njemu u sobu gdje je jelka sa svjetiljkama. Na kraju se pjesme djeci otima glas iz grudi: Ah, kad bi ta svečanost bila već tu.

Zmajeva pjesma ima veoma malo zajedničkog s Reinickovom pričom i ona je više nego poluoriginal. Iako je u početku dosta rasplnuta, prožeta je s kraja na kraj zimskim osjećanjem. Tu je sve dato u živom i neposrednom reljefu. Ovdje je naslikano zimsko raspoloženje jednog zdravog srpskog djeteta koje s velikim nestrpljenjem i neizmjernom radošću očekuje snijeg i zimske sportove. Prosto se vide iz pjesme čedni pogled, ljupki osmeh i živi pokret tog mališana. Tu se osjeća raznoliki ritam njegova hoda. Čitava je pjesma izražena u prvom licu jednine. Samo je dijete saopštava. Tim je neposrednost veća. Ponavljanje izraza »zima« u prvoj strofi pjesme znatno podiže stilski efekat same pjesme i unosi živ ritam u same stihove. Sam pleonazam:

Zima, zima, — e, pa šta je,
Ako j' zima, nije lav!
Zima, zima, — pa neka je,
Ne boji se ko je zdrav!

djeluje iz dječjih usta sasvim prirodno i nenamješteno. Postupno slikanje pojedinih detalja uveliko doprinosi živopisnosti zimskih prirodnih draži. Spoljašnja forma pjesme data je u jednostavnom stihu i sliku i na taj je način sasvim prilagođena djetinjem govoru. Vojvođanski provincijalizam »ajzliban« daje lokalnu boju samoj pjesmi.

Zmaj se proćuo nadaleko svojom zbirkom prepjeva i prerada *Istočni biser*, o kojoj kaže Vasa Stajić:¹⁰ »Neven objavljuje 1855. godine osam pesama Jovanovićevih pod ukupnim naslovom: *Istočni biser*. A godine 1856. donosi još dvanaest pesmica iz zbirke *Istočni biser*, i prevod Petefijeva *Lude*. Urednik *Nevena* je odmah u početku radosno pozdravio novoga saradnika, i zamolio ga da nastavi sa nizanjem svog *Istočnog bisera* u *Nevenu*. Krajem godine 1855, Praus je već izvešten od Jovanovića da ima već lepu zbirku koju bi mogao nanizati u priličnu knjigu, pa želi da bi se za te krasne pesme našao izdavač koji bi znao 'riedku otu dragocjenost ocieniti i u dičnom ju okovu svijetu priobčiti'. A kada za *Neven* u 1856 godini traži pretplatnike, Praus obećava da će donositi pesme Ivana Trnskog, Petra Preradovića, »pa u tom kolu neće faliti ni pjesnik *Pobratimstva*« (Luka Botić) i nizalac *Istočnoga bisera*.

»Već godine 1855. ima Zmaj dovoljno materijala za zbirku *Istočni biser*... Za *Istočni biser* tražio je izdavača 1855, našao ga 1860, ali se javilo 69 pretplatnika, i tek aprila 1861. knjižica je štampana«.

¹⁰ Vasa Stajić, *Jovan Jovanović-Zmaj*, Novi Sad—Skoplje, 1933, str. 37, 38, 56.

U predgovoru *Istočnog bisera* Zmaj piše:¹⁷ »Krasni prevodi Damerovi i Bodenšetetovi osladili su mi pre 7-8 godina istočno pesništvo. Čitajući Hafisa i Mirzu Safija prevodio sam onda više ovde nalazećih se pesmica, ali počem ono pravi prevodi nisu, već tako reći preporođene (nachgebildet) pesme Hafisa i Mirze Safija, to sam po njima i ja tako isto radio; a ovamo težeći bliže izvoru doći, čitao sam Hamera i druge mnoge koji su verno prevodili i o istočnome pesništvu što pisali.

»Ono što sam u dobnije vreme pisao još se manje sme strogo prevodom nazvati, jer sam više puta i nemajući koga pesnika pri ruci, sećajući se samo njegovih pesama u duhu njegovom pevao, preporučao — kako li da se izrazim; daklem ovde ima više mojih misli i izražaja, za koje upravo ni sam ne znam jesu li moji ili tuđi«.

U mnogim svojim člancima i studijama, koji su se pojavljivali od 1937. g. pa naovamo, upozoravali smo na izvore spomenute Zmajeve zbirke. Ušli smo, doduše u trag originalu mnogih tih pjesama, ali nijesmo mogli da pronađemo izvor svih pjesama te zbirke. Kad se pak ima u vidu da se ni sam Zmaj ponekad nije mogao sjetiti imena ponekih pjesnika koje je prepjevavao, onda će tek biti jasno kako je teško tražiti njegove uzore.

Pošlo nam je sad za rukom da otkrijemo nekoliko izvora pjesama iz te zbirke i evo ih ovdje saopštavamo.

Zabavni i poučni list *Neven* donosi god. 1856. Zmajev prepjev *Ja odavno vino pijem*. Zmaj označuje da ova pjesmica pripada Omaru Hijamu. Postavlja se sad pitanje ko je to Omar Hijam. To je bezvjerni persijski pjesnik koji je bio i jedan od najvećih astronoma svoga vremena. Joseph von Hammer izdao je u Beču 1818. g. svoje djelo *Geschichte der schönen Redekünste Persiens*. On je tu objavio i veliki broj prepjeva od dvije stotine persijskih pjesnika. Zmaj je u Beču upoznao ovo Hammerovo djelo i njim se poslužio za svoj prepjev.

Omar Hijam.¹⁸

Ja odavno vino pijem,
Crno, belo i crveno;
Za bez mere vino pijem —
Zato mi je oprošteno.

Mor'o j' Alah napred znati,
Da će Omar vino piti,
Pa sad Omar da ne pije,
Kam' Alino »sveznanije?«

¹⁷ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd, 1937, knj. XVI, str. 320, 321.

¹⁸ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, Beograd, 1935, knj. XI, str. 373.

*Omar Chiam.*¹⁹

Ich trinke Wein und jeder trinket der gescheit,
Von ewig wusste Gott, ich würde trinken Wein,
Verzeihung ist dafür mir bey dem Herrn bereit.
Drum wenn ich ihn nicht tränk', Gott müsst' unwissend seyn ...

U *Nevenu* se pojavljuje god. 1856. i Zmajev prepjev *Bez utehe sam*:

Mirca Kasim.²⁰

Bez utehe sam,
Jer vidim gde sam,
Oh grešna strasti,
U tvojoj vlasti!

Žuri se, skori,
Pali me, mori,
Dok se od mene
Pep'o ne stvori.

Barem ću tako
Izbeći pak'o,
Jer pep'o veće
Goreti neće.

Mirsa Kasim je persijski epski romantični pjesnik. Zmaj je za nj saznao od Josepha von Hammera. U Hammerovom djelu nalaze se sljedeći stihovi koji su dali podstrek Zmaju za njegovu pjesmu:²¹

»Mit Maal und Wangenbrand der Schönen steck' meines Daseyns
Speicher an,

Die Hölle kann mir dann nicht schaden, zum zweytenmahl
brennt Asche nicht«.

Mirsa Kasim saopćava misao o pepelu koji po drugi put neće moći gorjeti u paklu u dva stiha. Zmaj tu istu ideju razrađuje u pjesmu od dvanaest stihova i na taj način stvara zapravo novu pjesmu koja se ne može nazvati ni prijevod, ni prepjev »već tako reći preporođena pesma« Kasimova.

Zmaj pozajmljuje ponekad samo jedan jedini stih od nekog tuđeg pjesnika i na osnovu njega stvara sasvim novu pjesmu. Neka za to posluži kao primjer njegova pjesma *Saki bijar bade!* koja se pojavila u *Letopisu* Matice srpske god. 1860.

¹⁹ Joseph von Hammer, *Geschichte der schönen Redekünste Persiens, mit einer Blüthenlese aus zweyhundert persischen Dichtern*, Wien, 1818, str. 82.

²⁰ *Sabrana dela Zmaja Jovanovića*, knj. XI, str. 370.

²¹ Joseph von Hammer, *Geschichte der schönen Redekünste Persiens*, str. 386

Saki bijar bade!²²
 Proleće je tu —
 A tako mi brade
 Sad bih umro tu;
 Zna umreti svako,
 Omar živet znade,
 On će uvek 'vako —
 Saki bijar bade!

Saki bijar bade!
 Mio mi je svet,
 A tako mi brade,
 Lep je kao cvet;

Najviše ga ceni
 Ko uživat znade.
 Najlepše je meni —
 Saki bijar bade!

Saki bijar bade!
 Svet je ovaj vrt,
 U njemu imade
 Jedan cvetak-smrt;
 Kad sve drugo cveće
 Ben-Omar pokrade,
 Leć će, pa umreće —
 Saki bijar bade!

Za ovu svoju pjesmu Zmaj je našao inspiraciju u Hafisovom *Divanu*, u kome se opjevavaju vino, ljubav i uživanje. God. 1812. preveo je Hafisovo djelo s persijskog na njemački Joseph von Hammer. Zmaj je poznavao Hammerov prijevod. Sam priznaje u predgovoru *Istočnog bisera* da je »čitao Hamera«.

Evo Hafisove pjesme u Hammerovu prijevodu koja je dala podstrek Zmaju da napiše svoju pjesmu:

LXXIV.²³

Saki biar bade ki machi siam reft.
 Schenke! bringe mir Wein, die Fasten ist vergangen,
 Gieb mir immer das Glas, mein Ruf ist längst vergangen.
 Hin ist köstliche Zeit, o komm', lass uns ersetzen
 Zeit, die ohne den Wein, und ohne Glas vergangen.
 Gleich der Aloe brennt die Seele voll von Reue.
 Bring' mir Wein, denn es ist mein Leben leer vergangen.
 Mach' mich trunken, dass ich von Sinnen selbst nicht wisse,
 Wer in meinem Gehirn gekommen, wer gegangen.
 In der Hoffnung, dass mir der Duft des Hefens werde,
 Bin ich frühe und spät zu beten ausgegangen.
 Das erstorbene Herz empfing ein neues Leben,
 Seit von deinem Geruch ein Hauch ihm zugegangen.
 Stolz auf frommes Verdienst, verfehlt den Weg der Klausner,
 Trunkene sind dafür ins Haus des Heils gegangen,
 Meiner Seele Gewinn hab' ich auf Wein verwendet,
 Schwarz befleckt ist mein Herz, Verbotnem nachgegangen.
 Gieb Hafisen nicht Rath, den Weg hat nicht gefunden,
 Wem's mit köstlichem Wein, nach seinem Wunsch gegangen.

Omar iz Hafisove pjesme stalno traži vina: Saki bijar bade. On zna da živi i uživa. Za nj je ovaj naš svijet bašta puna cvijeća. Njegova je želja da najprije pokrade sve cvjetove iz tog vrta, pa onda tek da umre.

²² *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, knj. XI, str. 380.

²³ *Der Divan von Mohammed Schemsed-din Hafis*. Aus dem Persischen zum erstenmal ganz übersetzt von Joseph v. Hammer, Stuttgart und Tübingen, 1812, Bd. I, str. 159.

Hafis iz pjesme *Saki biar bade ki machi sian reft* neprestano vapi za vinom. Hoće da mu čaša bude stalno puna. Kaje se što ranije nije pio. Moli krčmara da ga opije. Želi da na taj način izbriše sve svoje stare uspomene. Prije je žurio rano ujutro i kasno uveče na molitvu. Sad je vino okusio i počinje da živi novim životom.

Ako uporedimo Zmajevu pjesmu *Saki bijar bade* i Hafisovu *Saki biar bade ki machi sian reft*, vidjećemo da je Zmaj pozajmio od Hafisa samo pola jednog njegovog stiha: *Saki bijar bade*. Taj stih *Saki bijar bade* nalazi se na početku i na kraju svake strofe pjesme. Cijela se pozajmica svodi zapravo na taj refren: *Saki bijar bade*. Zmaj je tu misao potencirao i pustio je da odzvanja kroz čitavu pjesmu. Sve je ostalo u toj pjesmi svojina našega pjesnika i nema skoro nikakve veze s originalom.

List *Sedmica* objelodanjuje 1858. Zmajev prepjev *Vračare* (Daumer). Sam Zmaj stavlja pored toga svoga prepjeva oznaku »Daumer«. To bi značilo da je izvor ovoga prepjeva neka pjesma njemačkog pjesnika Georga Daumera. To pak nije tačno. Našega je pjesnika ovdje iznevjerilo pamćenje. Prepjev *Vračare* je persijskog porijekla. Ispjevan je po Hafisovoj pjesmi *Zaubern kann die alte Mutter* koju je s persijskog prepjevao Georg Daumer.

To se jasno vidi kad se pjesme uporede.

Vračare²⁴
(Daumer)

Čudno vrača stara baka,
Kišu skida iz oblaka,
Pogledima guje mori,
Od pepela brašno stvori.
Čudno vračaš, majko ti, —
Al' čudnije tvoja kći!
Ona sede starce mladi,
Od pametnih lude gradi,
Kud god ide, okom sadi,
I u stare i u mlade,
Bol na bole, jad na jade.

XI.²⁵

Zaubern kann die alte Mutter;
Aus dem Lehme macht sie Butter;
Aus dem Sande macht sie Graupen;
In die Gärten schickt sie Raupen.
Zaubern kann auch ihre Maid;
Doch die übertrifft sie weit.
Aus den Klugen macht sie Thoren;
Wer sie sieht, der ist verloren.
Wo sie lachet, allerwärts
Schickt sie in der Männerherz
Glüh auf Glüh und Schmerz auf Schmerz.

²⁴ *Sabrana dela Zmaja Jovana Jovanovića*, knj. XI, str. 13.

²⁵ G. Fr. Daumer, *Hafis. Eine Sammlung persischer Gedichte. Nebst poetischen Zugaben aus verschiedenen Völkern und Ländern*, Hamburg, 1856, str. 328.

Narodni duh prevladava u Zmajevu prepjevu. Ima u njemu i elemenata iz naše narodne poezije. Pjesma je ispjevana u lakom osmercu s rimom. Zmaj se u detaljima uveliko udaljuje od originala i mjestimično se pokazuje kao individualni umjetnik stvaralac. Njegova stara vračara »kišu skida iz oblaka«, »pogledima guje mori«, »od pepela brašno« stvara. Hafisova stara vračara pravi maslo od ilovače, od pijeska oljuštenu ječam, a u vrtove šalje gusjenice. Zmajeva mlađa vračara nadmašuje svoju majku u gatanju; ona starce pomlađuje, od pametnih »lude gradi«:

»Kud god ide, okom sadi,
I u stare i u mlade,
Bol na bole, jad na jade«.

I Hafisova mlađa vračara bolje vrača od svoje majke. I ona od pametnih ljudi stvara budale; svojim osmjehom sve zaluđuje; u srcima muškaraca strasti raspaljuje. Ko baci pogled na nju, svršeno je s njim.

J. Milović: DEUTSCHE ELEMENTE IN ZMAJS DICHTUNG

Zusammenfassung

In der Zeitschrift *Dečje radovanje* erschien 1878 Zmaj's Gedicht *Nikad nira*, das durch einen Stern gekennzeichnet ist, der darauf hinweist, dass es nach fremder Idee geschaffen wurde. Als Vorbild zu diesem Gedicht diente Zmaj Gottlieb Conrad Pfeffels Erzählung in Versen *Trasimund und sein Pudel*, die auch Zmaj's Gedicht *Pera i njegov Karo* beeinflusste, das in der Zeitschrift *Neven* 1882 zum Drucke kam. Zmaj's Gedicht *Nebalada (po »Fl. Bl.«)* wurde 1884 in dem humoristisch-satyrischen Blatt *Starmali* veröffentlicht. Es ist eine Nachbildung des Gedichtes *Keine Liebesgeschichte (Keine Ballade)* von Smadek, das in den *Fliegenden Blättern* 1884 in Deutschland herauskam; ebenso übte Smadek's Gedicht Einfluss auf Zmaj's Gedicht *Pesma bez teme* aus, das *Starmali* 1885 brachte. Zmaj's bekanntes Kinderlied *Zimska pesma* ist auf Anregung von Robert Reinicks Erzählung *Winter* entstanden. Auch Joseph von Hammers Werk *Geschichte der schönen Redekünste Persiens*, das 1818 in Wien erschien, beeinflusste einige Gedichte in Zmaj's Gedichtsammlung *Istočni biser*.